

endum, quod tantum velint, prescriptionem non interrumpi quoad cursum, interrumpi tamen quoad effectum, vel non quidem in rei veritate, sed tamen in fictione juris; ne leges sibi aperte opponantur. Quodsi autem actor litem non prosequatur, tunc ait Haunoldus tom. 1. de just. tr. 5. n. 336. usucapionem istam triennemem per litem contestationem non fuisse prolongatam.

Quodsi autem per pactum, aut transactionem, à lite recessum esset, tunc interruptio facta teste Haunoldo tom. 1. de just. tr. 5. n. 342. aded non nocet, ut perinde habeatur, ac si litem nunquam fuisset; quia hoc in pactum videtur deductum, ut quisvis eo jure gaudeat, quo gavissus fuisset, si litem non fuisset.

450. Addit autem Glossa ad L. 2. §. ult. ff. pro emptore hodie videri etiam impediri prescriptionem triennemem, quoad cursum. Haunoldus quoque tom. 1. de just. tr. 5. c. 2. quantum n. 336. dicat, triennemem prescriptionem lite contestata non interrumpi, tamen n. 339. ait, non ignobiles juristas apud Arnoldum Rhart putare, libelli oblatione impediri omnem prescriptionem, sive ordinariam, sive extraordinariam.

Alius quidam etiam absolute asserit, si ve triennemem prescriptionem, sive vicennalem, litem contestatione impediri: at tamen jura ab eo citata tantum loquuntur de longi temporis prescriptione excepta *Leges 2. §. ult. ff. pro emptore*: quae videtur universaliter loqui, sed explicata est supra. Item *L. Nemo 10. Cod. de acquir. & retinend. possess.* videtur loqui universaliter: sed tamen superiores leges videntur facere exceptionem. Explicat tamen idem author etiam jura sibi opposita sic, quod illa quidem dicant, usucapionem in ijs casibus procedere, in rei veritate, sed non fictione juris; nam etsi impleatur prescriptio, si tamen possessor vincatur, restituere cogitur omnia, ut conceditur etiam ab alijs, & supra est dictum: quoad praxin tamen inter hos auctores est hæc differentia, quod juxta posteriores cessante actore à lite sine dolo, prolongetur prescriptio ad quadraginta annos: juxta priores vero non prolongetur. Res potius spectat ad forum externum; nec facile in foro interno hic casus occurrit.

ARTICULUS XII.

Quid sit, & quibus concedatur Restitutio in integrum.

451. **E**t si prescriptio qualiscunque legitime completa sit, datur tamen quibusdam Restitutio in integrum, quæ apud Haunoldum tom. 1. de just. tr. 2. n. 462. ex communi cum Glossa in *C. Auditis*. 3. de in integrum restitutione definitur. *Reductio in eum locum, in quo quis fuit ante lesionem*. sic enim ait dicta

Glossa: *Restituere in integrum est reducere in eum statum, in quo erat ante lesionem*. Datur autem primo minorennibus *L. unica Cod. si adversus usucapionem*: circa quos tamen minorenes Haunoldus tom. 1. de just. tr. 2. c. 4. n. 477. excipit casus aliquot: atque 1. minore, seu minorennem, non restitui, in venditione sui ad pretium habendum. 2. Neque, si major, seu majorennis factus raturum habuit quod minor gessit. 3. Neque si veniam ætatis impetravit. 4. Neque si nullius dolo inductus se finxit majorem &c. Plura vide apud ipsum Haunoldum loco modo citato.

Secundo conceditur restitutio ista Ecclesijs *C. 1. & 2. de in integrum restitutione*. Nomine autem Ecclesiarum veniunt etiam alia loca pia, ut hospitalia, monasteria, quæ gaudent privilegijs Ecclesiarum. Addit tamen Haunoldus loco modo citato, personas Ecclesiasticas, quoad bona propria, etiam ex beneficio acquilita, hoc privilegio non gaudere. Utrum hoc privilegio gaudeant republicæ, aut civitates, vide ibidem expensum. Et favet his *L. penult. Cod. quibus ex causis majores &c.* ait enim: *Repubblica minorum jure uti solet, adeoque auxilium restitutionis implorare potest*.

Tertio conceditur hoc beneficium aliquando majorennibus ex certis causis, e. g. ob incussum metum, deceptionem dolo malo factam, absentiam reipublicæ causâ, minimam capitis diminutionem &c. quæ vide apud Haun. tom. 1. de just. tr. 2. n. 475. & colliguntur ex *Legibus ferme omnibus ff. de in integrum restitutione*.

An autem etiam his justis causis accenseri debeat invincibilis ignorantia prioris domini, disputat Haunoldus. tom. 1. de just. tr. 5. n. 344. & quantum fateatur affirmativam esse teste Gallio communem tamen n. 345. cum Fachinæo amplectitur negativam, quam probat ex *L. final. Cod. de prescript. longi temporis*. ubi dicitur: *Nulla scientia, vel ignorantia expectanda, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur ob casu*. Scilicet aliter lites nunquam finirentur. Unde ait Haunoldus loco cit. n. 347. hanc restitutionem, non posse computari inter eas, quas dare potest prætor vi *Legis 1. ff. Ex quibus causis majores*. per illa verba: *Si qua aliam ibi causâ justâ esse videbitur, in integrum restituam, quoad ejus per leges, plebiscita, senatusconsulta, edicta, decreta principum licebit*: quæ verba dein *L. 28. §. 2. hoc titulo* explicantur: *si leges permittant*; nam ait hic auctor, leges licet non explicite, tamen implicite, & æquivalenter prohibere hanc restitutionem; eoque leges de prescriptione plenissimam securitatem prescribenti promittant & omnem regressum negent.

452. Debet autem restitutio hæc potestulari intra quadriennium, quod minorennibus currere incipit ex die, quo majores facti sunt. *L. ult. Cod. de temporibus in integrum restitutionis*: & hoc quadriennio non solum petendam restitutionem, sed etiam cau-

causam finiendam esse, cautum est, *ibidem*. Majoribus autem incipit currere quadriennium ex die cessantis impedimenti. *cit. L. ult. junctâ L. 1. ff. ex quibus causis majores*. saltem si non ex negligentia permiserunt prescriptionem impleri, quando hæc necdum erat completa, dum impedimentum cessavit, & poterat adhuc commodè impediri: de qua exceptione vide *Molinam tom. 1. tr. 2. disp. 80. & Covarruviam relect. in C. Possessor. p. 3. §. 3. n. 3. v. primum illud considerandum*, ubi tamen potissimum ait, non dari restitutionem, si ante impletum tempus prescriptionis dominus acquisiverit scientiam rei suæ ab alio detentæ: sed tamen ratio videtur esse eadem, si alia impedimenta cessent.

Ecclesijs autem ait *Molina loc. modo cit.* dari restitutionem per quadriennium post completam adversus eas prescriptionem: & *Clement. unica de restit. in integrum*. de Ecclesia laica dicitur: *Causa restitutionis hujusmodi finire debet infra quadriennium continuantem a tempore lesionis*: hoc est, impletæ prescriptionis. Sæpius jam citatus doctissimus Recentior Jurisconsultus ait, Ecclesijs, alivise pijs locis, juxta sententiam in praxi receptam, currere illud quadriennium à tempore scientiæ, seu cognitiæ lesionis: quod tamen (addit) nonnulli limitant, ut, si quadraginta anni à lesione fluxerint, restitutio amplius peti non possit. Sed hæc plus quam satis Theologo de prescriptione: plura qui cupit, meritò à nobis ad Jurisconsultos remittitur.

QUESTIO III.

De alijs Modis Civilibus acquirendi Dominium.

ARTICULUS I.

Quid juris tribuat Contractus circa rem turpem.

453. **T**ripliciter potest contrahi, seu potius aliquid dari ob rem turpem, vel ob turpem causam (ut loquuntur jura, in quibus extat titulus de conditione ob turpem, vel injustam causam: Et hoc quintus lib. 12. ff. & septimus lib. 4. Codicis) Primo, ut turpitudinem se teneat ex parte solius dantis, & non ex parte accipientis, saltem, ut nulla turpitudinem detur ratione acceptationis. Exemplum est ex jure, si quis solvat meretrici, quod ei promissit ob prostitutionem corporis, actu jam præterito: in quo casu quidem clarum est, meretricem turpiter agere se prostituendo: sed non est clarum, eam turpiter agere promissam pecuniam accipiendo. Secundo, ut turpitudinem tantum se teneat ex parte accipientis, e. g. si quis præcisè ad redimendam vexam det aliquid judici, ut pro se ferat sententiam justam: & iste darum accipiat; nam accipere aliquid pro eo, ad

quod quis jam tenebatur ex justitia, utique turpe est: vel si accipiat latro aliquid, ne viatorem occidat. Tertio, ut turpitudinem se teneat ex parte dantis, quam accipientis, e. g. si quis det temporale pro spiritali, & alter accipiat: vel si quis judici det rem furtivam, ut ferat sententiam injustam, & hic illam scienter accipiat. Potest autem merces, sive res data etiam dupliciter considerari; nam potest esse res ex se saltem indifferens, ut pecunia: vel potest esse mala, ut si quis alteri scienti det furtivum, vel meretricem in compensationem prostituat corpus.

454. Jam si res, quæ pro mercede, promissa est, sit mala, certum est, nullam unquam posse dari obligationem ad illam dandam; neque enim potest dari obligatio ad peccandum. Certum item est, quod ante impletum ex una parte contractum non obliget pactum turpe, seu inhonestum, aut injustum; quia non potest dari obligatio ad peccandum, debetque contractus iterum rescindi, e. g. ante admittam fornicationem debet rescindi pactum cum meretrici; quia, cum sine peccato impleri non possit, & hoc omnino vitari debeat, debet utique rescindi pactum. Et hoc est, quod dicitur *C. In malis promissis. 22. q. 4. In malis promissis rescinde fidem: in turpi vero muta decretum: quod incaute voravisti, ne facias; impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur*. Quo etiam casu clarum est debere restitui pretium, si quod acceptum est; nam conditione non impleta, & consequenter neque contractus impleto, utique solutio non debetur. Unde *Molina tom. 1. de just. tr. 2. disp. 94* ait, sicarium, e. g. qui accipit pecunias ab alio, ut interficeret Paulum, si monitus ante cædem, à conductore resiliente à contractu, tamen nolit resiliere, sed postea Paulum occidat, teneri pretium reddere, & damna etiam illata compensare.

455. Questio igitur tantum est, an si contractus talis ex una parte, etiam per seelus, fuit impletus, e. g. meretricem jam ante pecuniam acceptam prostituit fornicario corpus, vel sicarius, ex mandato non retractato, occidit Paulum, an in tali casu teneatur promittens meretrici, vel sicario, dare mercedem pactam, quæ merces per se sit res indifferens, & dari per se, vel donari sine peccato possit; nam si quis esset per leges incapax, vel inhabilis redditus ad alienandum, utique non posset saltem pro tunc, nec teneretur dare. In qua questione multi multas distinctiones faciunt: quibus brevitate causa omittis.

456. Dico. Impleto jam contractu turpi ex una parte, probabilis debet etiam, in foro saltem interno, impleri ab altera parte, & merces promissa, si tamen res indifferens sit, dari. ita *Gormaz de justitia n. 265*. Haunoldus tom. 1. de just. tr. 2. c. 3. n. 354. & 360. Layman l. 3. sec. 5. de justit. tr. 4. c. 4. n. 8. Lessius de just. l. 2. c. 18. dub. 3. n. 18. Ininger de restitutione q. 3. a. 7. Illung tr. 4. disp. 2. n. 376. ubi ait, esse communem Theologorum. Azor. tom. 3. l. 4. c. 21. Molina

Molina *rom. 1. de justit. 11. 2. disp. 94. Lugo de just. disp. 18. n. 59. & seq.* Adhuc autem probabilis est, quod, si merces jam data fuerit, ea non debeat restitui; hoc enim præter citatos docent communiter etiam alij, & quod caput est, docet hoc S. Thomas. 2. 2. q. 32. a. 7. in corp. & q. 62. a. 5. ad 2. ubi expressè ait, meretricem non debere restituere quantum meretricium.

Neque tamen S. Thomas, aut ullus alius, qui admittit, tale pretium acceptum non debere restitui, positivè negat, quod ex justitia debeat solvi, sed tantum de hoc tacent, seu id positivè non asserunt. Nec etiam videtur posse ulla lex assignari, quæ dicat, non debere quidem talem mercedem, vel pretium promissum solvi, at si solutum sit, non debere restitui; consequenter relinquunt hæc questio juri naturali, in quo merces, quæ non debet restitui, ex justitia debeat. Dixi tamen in foro interno; nam quod non possit iudex in poenam delicti, saltem in aliquibus casibus, privare rem mercede etiam accepta, non dixerim. Addendum etiam, pretium non debere vi, & fraude majus acquiritum esse, ut est per se clarum. Quod tamen meretrices tantum blanditijs, vel lenocinijs aliquid extorqueant, cum hoc sponte, & voluntariè detur, restitui non debet, ut habet Molina *cit. disp. 94.*

457. Probatur jam conclusio cum Gormaz *de justit. n. 266.* Perpetrato jam peccato, eoque præsupposito, ut puro termino solutio non est amplius peccaminosa, sicut non est peccaminosa poena, præsupposita culpa: ergo potest impleri pactum tale absque peccato, adeoque debet ex jure naturali: cumque leges positivæ, ut videbimus in objectionibus, nihil novi statuerint, absolutè debet pactum tale impleri. antec. probatur ex ipso exemplo poenæ modò adducto: & magis patet ex solutione objectionum. consequentia autem quoad primam partem est clara: quoad secundam etiam probatur ex hac ratione; quia omne pactum onerosum, & utile contrahenti (quale etiam est istud) debet servari ex naturali æquitate, & justitia, si sine peccato servari potest: ergo.

458. Confirm. 1. Omnes docent, & lumen naturæ dicat, quod is, qui promissio conjugio induxit virginem ad peccandum, & hoc pacto eam defloravit, teneatur ex justitia eam ducere, licet conjugium sit merces peccati præteriti: ergo à pari &c. Confirm. 2. Ex opposita sententia sequeretur, militem, in bello injusto militantem, teneri ad restitutionem stipendij: item fabricantem arma ad bellum iniquum ad restitutionem pretij: quæ sunt contra sensum communem, ut rectè ait Lessius *de just. l. 2. c. 14. n. 56. & 57. & Gormaz n. 274.*

Confirm. 3. L. 4. §. 3. Sed quod meretrici. ff. de conditione ob turpem, vel injustam causam: dicitur, data meretrici reperi non posse, & additur ratio: illam enim turpiter facere, quod sit meretrix: non tur-

piter accipere, cum sit meretrix: quod idem est, ac dicere, pactum quidem non obligare ad fornicanandum, quod est turpe: obligare tamen ad dandam mercedem, quæ præsuppositum peccato honestè accipi potest. Licet autem meretrix turpiter faciat, etiam accipiendo mercedem ante peccatum, ut peccet; quia sic finit, se induci ad scelus, tamen postea non facit turpiter eam retinendo; unde, licet accipiat mercedem ante peccatum, non tenetur postea isto præterito illam restituere.

459. Aliud dicendum est, si quis scienter accipiat aliquid furivè, vel simoniacè pro beneficio alteri impetrando, vel dando, aut pro concessio religionis ingressu, vel collatis ordinibus sacris; tunc enim clarum est, tale datum retineri non posse; quia ipsa retentio mala est; cum alienum, cognitum tale, jure naturæ retineri non possit, & jura sint clara, quæ illam acceptionem simoniacam invalidam reddant. Item aliud est, si in specialibus casibus peculiaria jura acceptionem damnet, & invalidet, e. g. quæ continentur in Bulla Gregorii XIII. *Ab ipso Pontificatus*, edita anno 1574. contra dantes, & accipientes aliquid pro justitia, vel gratia apud Sedem Apostolicam obtinenda. quæ est 28. va ex Bullis hujus Pontificis in Bullario.

Aliud rursus dicendum, si quis aliquid accipiat turpiter pro eo, quod aliunde jam ex justitia facere debet, e. g. si iudex pro ferenda sententia justa, quam supposito stipendio suo (vel, si hoc nondum habeat, saltem accepto illo, quod ex lege, vel consuetudine ei debetur) ex justitia ferre debet, adhuc aliquid accipiat, datum ex timore injustæ sententiæ, vel ad redimendam vexam; talis enim datio metu ita extorta; & consequenter etiam acceptio, cum manifestè justitiam violat, jus retinendi tribuere non potest. Et hinc L. *Ut puta. 2. ff. de conditione ob turpem, vel injustam causam §. 2.* expressè dicitur, taliter datum posse condici: & in hoc casu etiam datum turpiter ex parte accipientis, de quo casu L. *Omne. 1. ff. de condici. ob turpem, vel injustam causam §. 2.* sic habetur: *Quod si turpis causa accipientis fuerit, etiamsi res secuta sit, repeti potest.* Idem dicendum, si quis dare debeat aliquid latroni, ne se occidat, depositario, ut depositum reddat &c. de quibus, & similibus casibus vide Lugonem *de just. disp. 18. sec. 3. n. 6. & seq.* ubi fusè plures ejusmodi quaestiones examinat.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

460. **O**B. 1. Nostra sententia est contraria varijs legibus civilibus: ergo non est admittenda. prob. antec. r. L. 6. Cod. de pactis. ita habet: *Pacta, quæ contra leges, constitutionesque, vel contra bonos mores sunt,*

Quid juris tribuat contractus circa rem turpem.

funt, nullam vim habere indubitati juris est. 2. L. 26. ff. de verborum obligationibus. Generaliter novimus, turpes stipulationes nullius esse momenti. 3. L. 35. eodem titulo: *Si stipulor, ut id fiat, quod natura fieri non concedit, non magis obligatio consistit, quam cum stipulor, ut detur, quod dari non potest.* 4. L. 123. eod. tit. *Si flagitii (alii legunt plagii) faciendi, vel facti causa, concepta sit stipulatio, ab initio non valet.* Confirm. ex regula 18. juris in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit: & reg. 29. ff. de diversis regul. juris. Quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere:* ergo, si isti contractus ante perpetratum peccatum fuere nulli, non firmantur postea post illud commissum.

461. Resp. 1. retorq. argum. in casu, quo quis induxit virginem ad peccatum promissione nuptiarum: item militis pugnantis in bello injusto. Resp. 2. neg. antec. ad prob. explico leges objectas. L. *Pacta.* tantum vult, ea pacta non habere vim obligandi ad actionem pravam: non verò vult, ea nullam habere vim obligandi ad solutionem per se honestè faciendam; illud enim solum est indubitati juris: non verò istud; nam per jus indubitatum vult legislator intelligere jus naturale, & ut ait Gormaz *de just. n. 271.* istæ leges positivæ sunt declarationes legis naturæ. Eodem modo sunt explicandæ leges, secundo, & tertio loco objectæ. Quod attinet ad legem quarto loco adductam, præsertim quoad illud, quod asserit, stipulationem etiam eam nullam esse, quæ flagitij facti causa concepta est, si intelligi debet de quavis stipulatione ob erimen factum implenda, manifestè nimium probaret; est enim innegabile, quod multæ stipulationes, occasione commilli criminis initæ, valeant, & estque exemplum manifestum in corruptore virginis sub promissione matrimonij postea contrahendi.

462. Unde Glossa in hanc legem ait, hunc casum esse dubitabilem, & tandem ponit casum, juxta aliam lectionem, *Si plagy &c.* quando scilicet aliquid tibi promitto, si reddas filium, quem plagio abtulisti. Sed hic casus jam est à nobis supra exceptus; quia ipsa acceptio esset turpis; esset enim accipere aliquid pro aliquo jam ante ex justitia debito; unde potest lex intelligi, si stipulatio, vel promissio sit facta occasione flagitij facti, cujus reparatio per stipulationem quaeritur, ad quam tamen reparationem alter jam pro priori ex justitia tenetur, e. g. si quid promittitur pro solvendo fascino, quod veneficus posuit, & sine mercede solvere non vult, etiam tenetur. Ad confirm. neg. conseq. Jam diximus, hos contractus, nostra conclusione comprehensos, non esse omnino nullos: sed saltem conditionatè obligare, si scilicet altera pars, etiam per peccatum, conditionem requisitam impleverit. Et hoc aliquomodo videtur etiam innuere C. *In malis promissis. 22. q. 4.* citatum n. 454. ubi dicitur: *Rescende fidem;* eoquod prius nondum sit rescissa.

463. Ob. 2. Aliæ leges adhuc obstant conclusioni: ergo. prob. ant. adducendo varias leges 1. L. 8. ff. de conditione ob turpem, vel injustam causam: ubi dicitur, quod ex turpi causa à te datum e. g. Petro, repeti quidem non possit: at si necdum datum sit, sed tantum promissum Petro, exceptione docti mali *Submovere eum possis:* ergo non tenetur quis in conscientia taliter promissa solvere: quamvis, si solverit, non possit ea repetere. 2. L. *Mercalem §. Cod. de conditione ob turpem causam.* ubi dicitur, et si taliter datorum non sit repetitio, tamen ex hujusmodi stipulatione denegandas esse actiones. 3. L. *Si ex cautione 1. Cod. de condici. ob turpem causam.* quæ ita habet: *Si ex cautione sua conveniri cæperis, nullam pecuniam te accepisse, sed ob turpem causam, & quam fieri prohibitum est, interpositam cautionem: ei, qui super ea re cogniturus est, probandum est: & eo impleto absolutio sequetur.* Resp. Has leges tantum probare, quod, si merces necdum data sit, ea non possit peti actione in foro externo, ita Lessius *de just. l. 2. c. 18. sub. 3. n. 20.* Gormaz *de just. n. 274.* Lugo *disp. 18. sec. 3. n. 74.* sub finem; quia ob turpem causam legibus prohibitam, non datur actio, ut clarè habetur L. *Mercalem. modo citata.* Unde L. 8. *Si ob turpem causam. ff. de condici. ob turpem vel injustam causam.* tantum ait, eum, qui petit talem solutionem, submovere posse à petitione, seu actione, quod idem L. *Mercalem.* clarè sonat.

464. Quod spectat ad L. *Si ex cautione.* hæc in primis agit de speciali casu, scilicet, si quis alicui penam, ut ab ea obtineat copiam alicujus mulieris, scribit cautionem, quasi ab ea mutuum accepisset id, quod promittit ob hanc turpem causam: in quo casu particulari potuissent utique jura etiam aliquid singulare statuere, non extendendum ad alios casus. Dein potest dici, quod hæc lex tantum velit, quod talis ex dicta cautione debitor tantum absolvatur, pro foro externo, relicta obligatione conscientie ante sententiam judicis (quamvis negare non velim, judicem posse, si causa est legibus prohibita, aliquando in poenam omnino tollere obligationem solvendi, & fortè tale debitum applicare fisco, vel pauperibus) nec insolitum est, quod leges negent actionem in foro externo, ne nimium multiplicentur lites, relicta obligatione conscientie. Sic non datur actio ex pacto nudo, seu nuda promissione, quamvis detur obligatio in conscientia.

465. Quod autem etiam istæ leges per se ita explicandæ sint, colligitur, tum ex eo, quod obligatio deflorantis virginem sit ab omnibus admittenda, nec etiam videatur negabile, deberi pretium fabro pro armis in bellum etiam injustum confectis: tum ex eo, quod accepta non debeant restitui; si enim non esset obligatio tale pretium dandi, vel debitum solvendi, tunc accipientes talem solutionem, non accipient aliquid ex justitia debitum: adeoque, cum gratis etiam non detur, tenerentur accipientes ad restitutionem

nem, nisi quis vellet dicere, leges ratione solius acceptationis velle jus transferre, quod prolixius gratis assereretur: tum etiam ex eo, (ut ajunt Lessius de just. l. 2. c. 14. n. 57. & Gormaz de justit. n. 274.) quia leges positivæ, quantum fieri potest, interpretandæ sunt, ut dispositioni juris naturalis, & communi hominum sensui, consonent, quod fit, si dicatur, ut dici potest, eas leges tollere tantum obligationem pro foro externo; nec enim jus naturale aufert, aut communis hominum sensus putat auferri obligationem in conscientia in talibus casibus. Qui communis hominum sensus etiam juvat authoritate communi Theologorum, nobis faventium; nam intelligentia legum pro foro interno etiam multum desumi debet ex sensu Theologorum.

466. Ob. 3. L. Si ancillam 2. Cod. de donationibus inter virum, & uxorem, dicitur: Si ancillam nummis tuis comparatam esse præditi provincia probaveris, donationisque causâ focaria tua nomine instrumentum emptionis esse conscriptum, eam tibi restitui jubebit: ergo pactum donandi aliquid focariæ, id est, concubinæ, scilicet ob turpem causam, est nullum. Resp. neg. conseq. vel dist. pactum illud nullum est in casu particulari militis, conc. conseq. in aliis etiam casibus, & universaliter. neg. conseq. subjungit enim lex sequentia: Nam licet cessante jure matrimonii donatio perfici potuerit, milites tamen meos à focariis suis hac ratione, scilicetque adulationibus spoliari nolo; unde sicut milites in aliis, e. g. testamentis, habent privilegia, & exemptiones, ita etiam possunt habere in hoc casu.

467. Ob. 4. S. Augustinus. ep. 54. ad Maccodonium ita scribit: Si justitia sinceris confutatur, justitius dicitur advocator: Redde, quod accepisti, quando contra veritatem stetit, iniquitati adfuisi &c. & infra: Quem prioris non recta vitæ rectissime penitet, etiam hoc facere debet, ut, si ille, qui inique litigavit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, ejus tamen iniquitatis nolis iste habere mercedem: ergo advocatus non potest retinere mercedem ob turpem causam, seu injustam defensionem. Resp. cum Gormaz de justit. n. 207. & Lugo de justit. disp. 18. n. 56. qui citat Vasquim, S. Doctorem loqui de advocatis suæ patriæ, qui probabiliter per leges municipales facti sunt incapaces accipiendi lucri ex defensione aperte iniqua; unde dictum extendi non debet ad alios.

Infer. id Gormaz num. seq. seu 298. ex eo, quod loquatur S. Doctor de legibus usuras reddi jubentibus; nam de ijs S. Augustinus loqui clarum est ex textu, sic enim paulo post habet: Quid dicam de usuris, quas etiam ipsa leges, & judices reddi (id est solvi) jubent. An crudelior est, qui subtrahit aliquid, vel eripit diviti, quam qui trucidat pauperem favore. Hæc atque hujusmodi male utique possidentur, & vellem, ut restituerentur: sed non est, quo iudice repetantur. At usuras solvi non jubet lex

naturalis: & quamvis jus civile usuras olim permetteret, vel permisit esse supponeret, ut colligitur ex Cod. de usuris. (qua de re tamen vide Schmalzgruber l. 5. tit. 19. n. 10.) tamen quoad hoc à jure canonico correctum est; unde S. Augustinus non loquitur de jure naturali, sed de municipali, de quo nos non loquimur: saltem clarum non est, de quo jure loquatur S. Doctor, & dubia autoritas non debet nostris rationibus prevalere. in forma neg. conf.

468. Ob. 5. Quando aliquid accipitur ob peccatum, maxime contra justitiam, injuste accipitur: ergo debet restitui. Confirm. Quod accipitur simoniacè, debet restitui: ergo etiam, quod accipitur ob aliam turpem causam. Resp. neg. antec. si peccatum tanquam conditio jam præcessit; licet enim quis injuste egerit peccando, e. g. occidendo alium, & ex hoc capite etiam talis ob damnum occiso, vel ejus hæredibus illatum, teneatur ad restitutionem (de qua re inferius) tamen non agit injuste contra eum, cum quo pactus est, nec injuste mercedem accipit: & consequenter hanc restituere non tenetur. Idem dic de iudice si pecunia corruptus tulit injustam sententiam, ad quam ferendam utique prius non tenebatur; hic enim iudex, licet etiam teneatur ad compensationem, vel restitutionem læso faciendam, non tamen tenetur ad faciendam restitutionem danti pecunias.

Ad confirm. neg. conseq. Extant circa simoniacos leges speciales, non autem in alijs casibus. Imò etiam tunc restitutio rei simoniacè acceptæ fortè non est faciendâ danti, sed Ecclesiæ, aut pauperibus, ut voluit Lessius, & plures alii: quanquam Layman. l. 4. tr. 10. c. ult. n. 81. cum pluribus alijs doceat, saltem ante sententiam iudicis, restitutionem danti esse faciendam. Videatur etiam Lugo de just. disp. 18. sec. 3. n. 69. ubi ait cum Sanchez, non in omnibus materijs simoniacijs restitutionem fieri debere, sed tantum in materia beneficiorum, ingressus in religionem, & ordinis.

469. Ob. 6. Solutio illa, vel etiam acceptio pecuniæ, est approbatio prioris delicti: hæc nunquam est licita, neque potest ad illam dari obligatio: ergo. Confirm. Illa solutio est inductio ad peccatum: sed non potest licitè admitti inductio ad peccatum: ergo nec illa solutio. Resp. neg. mai. potest enim aliquis etiam jam per contritionem delevisse peccatum, & tamen velle solvere, ut impleat pactum: potest etiam meretrix jam convertâ promissam pecuniam acceptare, ut habeat, quo vitam sustentet. Quod autem saepe concurrat malus affectus, est per accidens. Et posito etiam, quod solutio acceptetur tali cum affectu, cum hic non sit contra justitiam, non obligat ad restitutionem: potestque retineri acceptam, & debet solum mutari affectus.

Ad confirm. dist. ma. talis solutio est inductio ad peccatum, si fiat ante peccatum, conc. ma. si fiat primum post peccatum, neg. ma. & conc. mi. neg. conf. Jam diximus, pactum

tum illud ante commissum peccatum rescindendum esse, & acceptationem illam, utpote inductivam ad peccatum, peccaminosam esse; quamvis non sit peccaminosa contra justitiam; unde, si meretrix ante peccatum accepisset pecuniam, deberet utique pactum rescindere, & hoc rescisso deberet etiam pecuniam restituere. At verò, quia ea acceptio non est contra justitiam, hinc, si pactum, quamvis peccaminosè, impletum est, potest post commissum peccatum ea pecunia retineri: & eodem modo, vel magis, potest retineri pecunia prius post peccatum soluta; nam talis acceptio, vel retentio pecuniæ, non est per se inductio ad novum peccatum, sed ad summum per accidens. Quodsi tamen in aliquo casu negatio solutionis esset revocatio meretricis à malo statu, vel solutio esset occasio proxima novi peccati, quam quis teneretur impedire, non deberet tunc solutio præstari: attamen, quia jus meretricis non propterea extingueretur, deberet solutio tantum differri.

470. Ob. 7. Peccatum non est vendibile; neque enim actio peccaminosa est digna pretio: ergo injuste accipitur pecunia, vel merces pro peccato. Resp. r. retorq. argum. ergo neque potest solvi labor, die festo contra præceptum Ecclesiæ exhibitus, e. g. à sartore: vel neque potest solvi merx, quam mercator vendit contra votum, quod e. g. fecit, eam rem non vendendi. in forma disting. antec. peccatum, vel actio peccaminosa, non est vendibilis licitè. conc. antec. non est vendibilis valide. neg. antec. & conseq.

In ordine ad venditionem actionis peccaminosæ non debet considerari ejus malitia, sed fidelitas, quæ præstita est: item delectatio, vel utilitas, quæ est percepta: rursus labor, periculum, detrimentum forunarum, & similia, quæ executor, actionis illius causâ susceptus, & quæ apud homines utique digna pretio æstimantur, quamvis annexa sit illi malitia; & possunt illa seorsim considerari, quanti valerent, si à malitia separata forent, ut notant Cajetanus, Gormaz, Lessius, & Molina. Idem aliquando contingit in operibus pijs absque simonia, saltem in certis materijs; unde Lessius de just. l. 2. c. 18. dub. 3. n. 19. ait, si quis sacerdoti promittat centum aureos, si dicat sacrum in loco, ubi est periculum capitis, posse id fieri absque simonia. vide eundem loc. cit.

471. Ob. 8. contra dicta n. 459. Miles tenetur militare pro patria, & tamen potest recipere stipendium: ergo etiam iudex potest accipere promissam pecuniam pro sententia justa. Confirm. Nuncius, qui pretio constitutus est à Petro, ut ferat literas suas, e. g. Monachium, tenetur ex justitia illuc ire, & literas ejus ferre: & tamen potest denuò pretium exigere pro ferendis literis Pauli: ergo potest aliquid accipi pro eo, quod jam aliunde deberetur. Resp. dist. antec. miles tenetur militare sine stipendio.

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. II.

neg. antec. cum stipendio, conc. antec. & neg. conseq. Sic etiam servus debet operari domino, sed non sine sustentatione: iudex autem tenetur absque nova solutione ferre sententiam justam: si tamen in aliquo loco statutum esset aliquid, quod deberetur dari pro sententia, essetque pars salarii iudicis, utique justè acciperetur, ut rectè ait Lessius l. 2. c. 14. dub. 9. n. 64. Ad confirmationem. conc. antec. neg. conseq. Nuncius non est obligatus Petro ad ferendas etiam literas Pauli; unde suscipit novam obligationem ferendi, & conservandi literas Pauli; hinc Paulus non solvit amplius iter nuncii, sed modicum quid dat pro portorio literarum.

472. Dices. Licet iudex teneatur ferre sententiam justam, tamen non tenetur illam ferre in tui gratiam: ergo potest saltem accipere pretium affectus. Et par est ratio de alijs actionibus, in genere quidem ex justitia debitæ, non tamen debitæ in hujus, vel illius gratiam. Resp. neg. conseq. Ut rectè docent Lessius l. 2. c. 14. dub. 9. n. 67. & Gormaz de justit. n. 304. si operatio aliqua, vel omissio, secundum se non est pretio vendibilis, neque est vendibilis illius affectus; quia taliter obsequi, vel benefacere, non censetur apud homines dignum pretio, sed tantum dignum amicitia; alijs potest quis etiam exigere usuram, non quidem pro mutuo ut sic, sed pro mutuo dato tibi ex speciali affectu: & collator beneficii potest aliquid exigere, non quidem pro collato in genere beneficio, sed pro collato tibi ex speciali favore: quæ natura rationali, & regulæ recti difformia sunt. An autem iudices possint recipere aliqua dona, quando clarum est, ea purè gratuito dari, pendet ex legibus alijs: de quo vide Lessium l. 2. c. 14. dub. 9. n. 72. & Lugonem de justit. disp. 37. sect. 11.

ARTICULUS III.

Quomodo obliget Promissio purè liberæ, si acceptata.

473. **E**sset hic locus agendi de jure acquisito per diversos contractus, qui, quatenus regulas à jure statutas habent annexas, civilibus modis acquirendi annumerandi sunt: sed quia hæc magis ad morales Theologos spectant, & ex istorum lucubrationibus facilius erui possunt, ea omittimus: quamvis plura ex hucusque dictis jam colligi possunt: alia autem obvia ex praxi discenda, alia abstrusiora, quando opus erit, ex libris petenda sunt. Agemus modò tantum de vi, & efficacia obligandi, quam habet promissio, & quidem acceptata: ad quam ritè intelligendam præmitto, quod aliud sit pollicitatio, aliud promissio. Illa, seu pollicitatio est solius offerentis oblatio, sive est promissio partialis: promissio autem, stricte sumpta, est oblatio offerentis, & simul acceptatio fa-

Et ab eo, cui aliquid offertur. Hæc obligatio, si fiat absque ulla promissarii, seu accipientis obligatione, vel onere, dicitur *purè liberalis*: ac verò si fiat sub aliquo onere reciproco, est *contractus*, vel venditionis, vel locationis, aut conducti, societatis, commo-
dati, depositi &c.

474. Unde omnis promissio, strictè dicta, est pactum; pactum enim est *duorum, vel plurium, in eadem placitum consensus*. L. *Hujus edicti*. 1. §. 2. ff. de pactis. Et aliud quidem dicitur *pactum nudum*: aliud *vestitum*. Prius, seu *pactum nudum* est illud, quod est destitutum veste, seu quadam affectione, modo, aut solemnitate, vi cuius jus civile tribuat actionem; nam pactum nudum actionem non parit. *Vestitum* autem est, quod est affectum tali modo, aut solemnitate, & actionem in foro civili parit. Et quidem aliqua pacta sunt ex natura sua vestita, ut venditio, locatio &c. alia autem vestiantur alijs modis, ab extrinseco adventantibus, de quibus Layman l. 3. sec. 5. tr. 4. c. 2. Jam *promissio*, de qua loquimur, est pactum purè nudum; quamvis enim utique etiam in venditione, locatione &c. interveniat aliqua promissio, quatenus fides hinc inde datur, tamen nos non loquimur de eo casu: sed de promissione purè liberali, nullo etiam juramento firmata.

475. Loquimur tamen de promissione acceptata; nam sola pollicitatio antecedenter ad acceptationem, sive per promissarium, sive per alium, ejus nomine factam, sive expressam, sive tacitam, ex communi obligationem, saltem stabilem non parit erga hominem, nisi in certis quibusdam casibus exceptis, de quibus vide Haunoldum tom. 3. de just. tract. 9. c. 1. n. 22. ac Lugonem de just. disp. 23. sect. 3. n. 41. & seq. nam ex jure civili potest regulariter promittens, ante acceptationem promissarii, resiliere, & promissionem annullare. ita Haunoldus tom. 3. de just. tr. 9. c. 1. n. 19. & 21. & Lugo de just. disp. 23. sec. 3. n. 35. ubi ait, in hoc omnes convenire. Colligunt hoc auctores ex varijs juribus, de quibus vide Haunoldum cit. tract. 9. c. 1. n. 21. objectiones tamen aliquas solutas vide apud Lugonem de just. disp. 23. sec. 3. n. 37. nos interim hanc communem doctrinam supponimus.

476. Dixi, promissionem non acceptatam non parere obligationem *erga hominem*; ut præciserem à voto, seu promissione facta DEO, vel Sanctis; quamvis istis etiam mentales nostri actus sufficienter innotescant, & ipsi promissiones nostras acceptare supponantur: sed quidquid de hoc sit, nos quarimus de promissione homini facta, & acceptata, an, & quomodo per se obliget, sub gravi, vel levi tantum, etiam si materia promissa sit gravis, e.g. aliquot aurei. Insuper adverte, nos querere, qualem obligationem per se afferat talis promissio; nam potest utique contingere, ut per accidens ratione damni, alias secururi, detur obligatio gravis, etiam si per se materia promissa

sit levis; quia scilicet promissarius, fidens promissioni, & postea spe deceptus, grave detrimentum subire cogitur: e.g. si equum promissum non commodes, & promissarius impediatur ab itinere omnino necessario: vel perdat occasionem navigandi &c.

477. In hac quaestione sunt tres sententiae. Prima docet, tales promissiones acceptatas circum gravem obligare graviter in conscientia. Secunda docet, eas obligare tantum leviter ex fidelitate. Tertia docet, tales promissiones obligare juxta mentem promittentis: graviter, si hic intendat, se obligare ex justitia, quæ virtus ex genere suo graviter obligat: leviter, si tantum velit se obligare ex fidelitate, quæ virtus tantum leviter ex suo genere obligat. ita Molina tom. 2. de just. tr. 2. disp. 26. Layman l. 3. sec. 5. tr. 4. c. 12. n. 1. (quamvis dicat, eam promissionem, qua quis non vult, se obligare ex justitia, esse tantum promissionem improprè dictam) Gormaz de just. n. 648. Lugo de just. disp. 23. sect. 6. n. 90. pro qua assertionem saltem tantum etiam ij, qui tenent secundam sententiam, quos vide apud Gormaz loc. modo cit. & Lugonem sec. modo cit. n. 89.

478. Quod autem promissio possit obligare, tantum ex fidelitate (quod videntur negare Haunoldus, & Layman; eodquod supponant, omnem promissionem obligare ex justitia) probatur ex Suarez in opuscul. relect. de libertate divini voluntatis. disp. 2. sec. 2. n. 19. sic. Pendet à voluntate promittentis, quo modo, & in quantum obligare se velit, & an velit facere simul etiam aliquam donationem juris ad rem: vel an tantum velit promittere, & necdum ullum adhuc jus tribuere, seu donare, sed tantum simplicem fidem dare, cui debeat spes, & fiducia promissarii: & ut ait Gormaz de just. n. 648. videmus multos sepe promittere, quin velint alteri jus dare: sed tantum dare testimonium suæ fidei: ergo promissio aliqua obligat ex sola fidelitate.

Idem confirmatur ex propositione 42. ab Innocentio XI. damnata, quæ ita habet: *Usura non est, dum ultra fortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum: sed solum, si exigatur, tanquam ex justitia debitum*: ergo datur obligatio ex contractu, vel quasi tali, obligante, non ex justitia, sed tantum ex gratitudine, seu implicitè ex grata fidelitate. Idem innuit S. Thomas 2. 2. q. 88. a. 3. in corp. ubi docet, solvere promissa spectare ad fidelitatem; ait enim: *Ad fidelitatem hominis pertinet, ut solvat id, quod promittit*. & ad 1. ait: *Dicendum, quod secundarium honestatem ex qualibet promissione homo homini obligatur: & hæc est obligatio juris naturalis*; hæc autem honestas est honestas fidelitatis, de qua in corpore locutus est: & sic dicimus, inhonestum esse, non servare promissa.

479. Dico cum hac tertia sententia. Promissio, qua promittens se tantum vult obligare ex fidelitate, etiam si materia sit

gra-

gravis, tamen per se tantum obligat sublevis. Probat. Promittere ex fidelitate non est dare alteri jus, sed tantum dare fidem, & petere ab ipso spem, & fiduciam de re facienda: sicut aliquid affirmans petit ab audiente fidem, & assensum: quare, sicut aliquid affirmans subit obligationem, ut, si deprehendatur falsus, aut mendax, subeat turpem notam hominis mendacis, aut saltem imperiti, ita etiam promittens subit obligationem, ut, si promissa non impleat, subeat turpem notam hominis infidelis, seu indigni, cujus promissis fides, vel spes, aut fiducia habeatur: quod est idem, ac obligari ex morali honestate: sicut scilicet docet S. Thomas num. præced. citatus.

Hoc autem totum, si aliud damnum non sequatur, ex genere suo non continet malitiam gravem, quemadmodum nec mentiri ex genere suo gravem malitiam continet; nam hæc virtutes, veracitas, & fidelitas, valde sibi coherent in modo obligandi. Confir. Ut ait Gormaz de just. n. 648. experientia, docet, non censeri eum graviter obligatum, qui ex sola fidelitate se obligat: secus verò, si se obligare velit ex justitia, ex qua obligare quis se potest, si velit; nam, sicut quis potest sola donatione rei jus in re transferre in alium, ita potest sua promissione alteri donare jus ad rem: & tunc erit obligatio gravis, si materia promissa gravis sit; quia justitia ex genere suo graviter obligat.

480. Sed petes, quandonam censetur quis obligare se ex justitia, quandonam ex sola fidelitate. Respondet Molina tom. 2. de just. tr. 2. disp. 26. n. 11. sub finem, id in conscientia foro desumendum esse ex intentione promittentis: in foro exteriori judicandum ex conjecturis: & hinc, si publice scripturâ, aut chyrographo, se quis adstringeret, censendum in eo foro, quod voluerit se obligare ex justitia. Prius tamen eodem loco hic auctor dixerat, ut plurimum evenire, ut homines in promissionibus (intellige gratuitis) se velint obligare ex sola morali honestate, seu fidelitate. Lessius de just. l. 2. c. 18. dub. 8. n. 55. etiam putet promissionem strictè dictam graviter obligare, tamen n. 58. ait, multorum promissiones, qui leviter promittunt, intelligendas esse ita, ut non significent animum verè promittendi, sed duntaxat positum suum firmiter asserendi; cum nolint jus tribuere, aut serio se obligare.

Sanchez etiam, licet contrarius, l. 1. de matrim. disp. 5. n. 21. ait, plurimas violationes promissionum excusari à mortali; quia non intendunt homines se obligare, ut ait, præcisè, hoc est *strictè*, sed ex quadam benevolentia, honestate &c. Addit, indicia arguentia defectum animi serio se obligandi esse, si quis requisitus nollet jurare, vel dicere, quod se velit graviter obligare. Cardinalis de Lugo de just. disp. 23. sec. 6. n. 93. ait, si contractus, vel promissio sit reciproca, facilius præsumi animum se obligandi ex justitia; cum quis ex justitia teneatur, non decipere promissarium: tamen in gratuitis promissio-

nibus plerumque deesse animum obligandi se ex justitia: si tamen promittens dicat, vel se se graviter obligatum esse, hoc ipso velle eum esse obligatum ex justitia; cum ex fidelitate graviter non obligetur.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

481. **O**B. 1. Juxta nos non differret promissio à simplici proposito verbis manifestato: hoc est falsum ex communi sensu: ergo. Confir. Saltem sequeretur, promissionem non magis obligare, quam simplex propositum: hoc est absurdum: ergo. Resp. neg. ma. Ut rectè ait Lugo de just. disp. 23. sec. 6. n. 92. aliud est præcisè enunciare propositum: aliud promittere; nam S. Petrus, quando dixit Christus: *Matth. 26. v. 35. Non te negabo*: non fecit promissionem, seu votum. Prius non affert obligationem ex fidelitate: imò neque ex veracitate; quia veracitas tantum exigit, ut tunc, quando quis dixit, aliquid se facturum, animum habuerit id faciendi, etiam postea eum mutet, quod deinde potest facere, ex justa causa licitè, vel ex non justa causa illicitè. Ad confirm. neg. ma. Ut dictum, veracitas non exigit rem faciendam: & sæpe quis sibi proponit aliquid facere, sed rursus mutat voluntatem: quam mutationem potest aliquando quævis fermè causa justificare, ut non sit levitas: ac non ita potest quævis causa excusare post promissionem, ut non sit infidelitas.

482. **O**B. 2. Promissio acceptata tran-
sit in pactum nudum: sed ex hoc oritur obligatio gravis: ergo etiam ex promissione. prob. min. sacri canones obligant ad implendum pactum nudum, & quidem aliquando sub excommunicatione: ergo. Confir. 1. Violare obligationem ad rem gravem est mortale: atqui promissio de re gravi est obligatio ad rem gravem: ergo. Confir. 2. Si promissio esset jurata, vel si esset facta DEO, adeoque esset votum, obligaret graviter, & tamen nec juramentum, nec votum affert obligationem justitiæ: ergo, etiam si promissio non obliget ex justitia, tamen potest graviter obligare.

Resp. cum Lugone, & Gormaz om. maj. disting. min. oritur obligatio gravis ex pacto nudo pertinente ad justitiam commutativam. conc. min. pertinente tantum ad fidelitatem. neg. min. & conseq. ad prob. om. antec. neg. conseq. nam sacri canones, vel tantum obligant ad implendum pactum, pertinens ad justitiam, ut vult Lugo disp. 23. sec. 6. n. 95. vel si aliquando in casu raro obligant, ad implendum etiam pactum ex fidelitate, tunc statuunt in eo casu aliquid singulare: & utique, sicut alia possunt per sententiam præcipi, quæ tamen ante sententiam non sunt præcepta, ita etiam potest in aliquo casu præcipi adimpletio promissionis. Caterum C. Antigonus. 1. de pactis, quod obicitur, loquitur de pacto ex justitia, ut

Q 2

clarè

clare patet ex casu illius canonis, quem glossa ibi narrat, scilicet Antigonum Episcopum cum alio Episcopo Optantio pactum iniisse, ut nullus alteri subtraheret populum: ubi patet, fuisse pactum onerosum ex utraque parte, & utrumque paciscentem fuisse capacem obligationis ex iustitia, adeoque debuisse se ex iustitia obligare, nisi alterum voluerit decipere: at nos loquimur tantum de promissione pure liberali, adeoque est disparitas ingens.

483. Ad 1. confirm. neg. ma. nam attendi debet, an virtus ex genere suo gravi ter obliget: quod si non faciat, ut non facit fidelitas, non erit mortale, eam obligationem violare. Nec est absurdum, dicere, ad rem gravem dari obligationem levem. Sic ipsemet Lessius l. 2. c. 18. dub. 8. n. 56. ait, materiam gravem pro furto non esse gravem pro promissione. Sic alii etiam ajunt, posse se aliquem obligare voto ad rem gravem sub levi peccato: de quo quidquid sit, saltem ex eo habetur, posse circa rem materialiter gravem dari obligationem levem.

Ad 2. confirm. om. ant. neg. conseq. Licet religio ex genere suo possit obligare graviter, ad servandum juramentum, vel votum rei gravis, tamen non ita obligat præcisè fidelitas erga homines; & neque enim votum tantum affert obligationem qualemcumque fidelitatis, sed affert obligationem religionis, ob dignitatem eminentem DEI: non autem eminentia dignitatis unius hominis supra alterum evehit etiam obligationem ad gravitatem peccati mortalis, ut etiam tradit Suarez in opuscul. relect. de libertate divine voluntat. disp. 2. sec. 2. n. 22. videatur etiam Lugo cit. disp. 18. n. 96. ubi rectè etiam retorquet argumentum sic: vocare hominem in testem mendacii levis, non est injuria gravis; licet sit talis, vocare DEUM in testem mendacii levis: ergo neque erit per se injuria gravis, non servare fidem homini, licet sit injuria gravis, eam non servare DEO.

484. Ob. 3. Promissio stipulata obligat graviter: ergo etiam facta sine stipulatione; nam stipulatio non addit majorem vim obligandi. Confirm. Promissio onerosa obligat ex iustitia, & graviter: ergo etiam gratuita. prob. conf. hæc obligatio non est alterius generis, quam prior: ergo. Resp. dist. antec. promissio stipulata obligat graviter, si promittens habuit animum obligandi se ex iustitia, conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. Id adversarij ipsi debent dicere; quia in multis talibus promissionibus deest animus, se graviter obligandi, & tamen intervenit interrogatio: Promittisne? & responsio: Promitto: quæ est formalis stipulatio. Quod autem in foro externo detur actio ob stipulationem, ratio est; quia præsumitur animus se graviter obligandi.

485. Ad confirm. om. antec. (de quo vide in tract. de incarnatione n. 388.) neg. conseq. ad prob. neg. ant. in reciprocis enim, & onerosis promissionibus, sæpe quis decipiet promissarium in aliquo contractu, nisi

se ex iustitia obligaret; nam reciproce illa promissiones sunt saltem æquivalenter contractus aliquis commutationis, vel venditionis &c. & non sunt tantum promissiones qualescumque: in contractibus autem semper censetur quis se obligare ex iustitia commutativa: non ita se habet promissio tantum gratuita; unde est alterius speciei obligatio, nisi quis (ut diximus, fieri posse etiam in promissione gratuita) se ex iustitia obligatum velit.

Ex eo autem, quod in omni contractu involvatur promissio, & consequenter hæc sit quasi genus ad contractum tanquam speciem, non sequitur, promissionem jam se sola ex genere suo afferre obligationem ex iustitia, sed tunc tantum, si contrahatur ad certam speciem. Idem dic de fidelitate, quæ est fundamentum commercii humani. Quod autem promissio homines reddat magis securos, quam pura assertio, & hinc ab hominibus exigatur, inde est; quod, ut jam diximus n. 481. magis obliget promissio, quam purum propositum.

486. Ob. 4. Homines queruntur, sibi injuriam fieri, si promissio non servetur: ergo hæc affert obligationem iustitiæ. Confirm. Obligatio promissionis transit ad hæredem defuncti: ergo debet esse iustitiæ. Resp. om. antec. neg. conseq. Etiam homines queruntur, sibi fieri injuriam, si quis ipsis in faciem mentiatur, quin sit obligatio ex iustitia non mentiendi: quodsi aliquo modo inhonoratur per infidelitatem, sicut per mendacium, non est tamen per se inhonoratio gravis: nec est injuria ratione rei promissæ, & non præstitæ, sed potius ratione villipensæ dignitatis promissarii: quæ tamen villipensio, vel offensæ, præcisè ratione infidelitatis erga hominem, non ascendit ad injuriam mortaliter gravem.

Ad confirm. conc. vel om. antec. neg. conseq. Etiam obligatio voti realis tranfit ad hæredem, & tamen non est obligatio iustitiæ, sed religionis; unde potest etiam ista levis obligatio ex fidelitate ita transire; quia scilicet transit res ut affecta, saltem indirectè, ea obligatione, de qua re fufius agit Lugo de just. disp. 23. à n. 98. Tandem addo, quod multa ex objectis probarent, tantam obligationem à nobis contrahi ex promissione, quantam obligationem contrahimus ex contractu, quod tamen nec ipse Lessius admittit, ut videre est l. 2. c. 18. n. 57. nec Illung tr. 4. disp. 2. n. 372. quamvis & hic adversetur nostræ assertioni.

DISPUTATIO IV.

De Restitutione.

487. **E**gimus statim sub initium hujus tractatus à n. 41. de iustitia, cujus officium n. 42. diximus esse, ut cuique jus suum tribuat, ubi etiam diximus n. 47. quod jus proprietatis, seu iustitia commutativa, quæ istud habet

pro

pro objecto, obliget ad restitutionem, seu juris læsi reparationem: quæ quidem reparatio debet fieri proportionate arithmetica, quam iustitia commutativa exigit. Et de hæc restitutione plurimæ quaestiones resolvendæ supersunt. Restitutio autem alia est læsæ dictæ, alia strictæ dictæ. Illa, seu læsæ dictæ ex S. Thoma 2. 2. q. 62. n. 1. in corp. à Lessio de just. l. 2. c. 7. dub. 4. n. 15. definitur, quod sit rei ablata redditio: quæ definitur etiam convenit reddidioni depositi, pignoris, & commodati &c. ubi nulla præcellit violatio juris. Altera autem, seu strictæ dictæ, definitur à Cardinali de Lugo de just. disp. 8. n. 17. Redditio illius, quod per lesionem injustam, saltem materialiter talem, ablatum est: vel brevius à recentioribus, est juris alieni reintegratio: vel est actus iustitiæ commutativæ, quo reparatur jus alterius materialiter, vel formaliter læsum: & in hoc posteriori, seu stricto sensu, restitutionem modò accipimus.

QUÆSTIO I.

De Obligatione Restitutionis in genere.

ARTICULUS I.

Quid sit Injuria, & an fieri possit volenti.

488. **O**mnis obligatio restituendi supponit injuriam, vel materialiter talem, quæ scilicet fit sine peccato formali, vel formaliter talem, quæ fit cum peccato: quanquam non vicissim omnis injuria afferat obligationem restituendi, si aliud damnum non inferat, ut ex dicendis paterebit: quare necessariò agendum est de injuria. Injuria autem à Theologis dicitur quælibet juris alieni violatio: à Juristis vero sæpe illa aliter, & strictius accipitur, & per injuriam intelligitur sola læsio injusta honoris, aut contumelia: ex qua oritur dein actio injuriarum: quaritur jam, an injuria, tam latius, quam strictius sumpta, possit fieri volenti.

489. Dico cum S. Thoma 2. 2. q. 59. a. 3. & communi aliorum. Scienti, & validè volenti, seu validè consentienti non fit injuria. Prob. ex regula. 27. juris in 6. quæ ita habet: Scienti, & consentienti, non fit injuria, neque dolus. & regula 145. ff. de regulis juris: Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt, & consentiunt. Ratio ulterior est. Consentire validè dicitur ille, qui consentit voluntate efficaciter celsiva juris, vel qui juris sui obligationem activam ita tollit, aut suspendit, ut actioni alterius non resistat: sed sic tam parum potest ei fieri injuria, quam parum potest dari legis sublata, vel suspensa violatio, ut consideranti facile patet: ergo.

Si autem voluntas cedentis jure, et si fit naturaliter efficacax (hoc est, quantum est in se, volens jure cedere) atamen sit inefficax civiliter, (hoc est, à lege impedita, ne effi-

caciter juri renunciaret) adeoque in ordine ad cedendum jure, sit tantum inefficax, & hinc etiam consensus sit invalidus, tunc taliter volenti injuria fieri potest; nam in hoc casu manet resistentia juris, seu obligatio activa: consequenter actio ei contraria est injuriosa, si non naturaliter, saltem, ut ait Lugo de just. disp. 8. sect. 1. n. 11. civiliter: quod in ordine ad mores est idem.

Confirm. Si Prælati invalidè dispensat, vel abrogat legem, peccatur adhuc contra legem, etiam ab iis, cum quibus ita in lege dispensatum est: ergo etiam, si is, qui habet jus, tantum inefficaciter, & invalidè, istud tollit, aut suspendit, adhuc agitur contra ejus jus, seu fit ipsi injuria. Notant tamen authores, ceteris paribus minorem esse injuriam, quæ fit volenti etiam tantum inefficaciter, & invalidè, quam, quæ fit omnino invito; quia quo magis dominus rationabiliter invitatus est, eo major læsio juris est.

490. Ob. 1. Qui clericum etiam contententem, suadente diabolo, verberat, vel Religioso, etiam non invito, imò etiam perenti, graviter detrahit, facit utriusque injuriam: imò ob verberationem incurrit pœnam canonis: pro utroque autem crimine tenetur ad compensationem juris læsi: idem fit (ut ait Vogler de restitu. q. 2. n. 28.) si quis clericum etiam volentem convenit coram iudice seculari: ergo etiam volenti fit injuria. Resp. neg. conseq. velenimales non valide contentiunt, vel ipsis non fit injuria; si enim clericus validè renunciet juri suo, non committitur injuria contra illum ut personam privatam. At verò committitur injuria contra statum, seu communem clericalem, cujus juri, utpote non suo, clericus privatus, renunciare non potest: cumque teste Lugone de just. disp. 8. sect. 1. n. 9. censura illa non tam posita sit in favorem personæ, quam statûs clericalis, talis verberans eam censuram incurret.

Idem Cardinalis eodem loco plures adducit, qui tradunt, quod, si clericus sibi ipsi cum peccato gravi violentas manus injiciat, etiam excommunicationem incurrat. An verò absolutè clericus pro sua persona possit validè renunciare juri suo, dubium esse potest. Multi negant, multi affirmant; sed tamen etiam isti dicunt, clericum non posse cedere jure, quod habet status clericalis in communi. Quod attinet ad Religiosum, videtur hic validè renunciare juri suo; quia est dominus famæ, si saltem ejus infamatio non cedat in infamiam monasterii, ut diximus n. 202. consequenter, si consentiat, non fiet ei injuria: fiet tamen monasterio, si ut sæpe fit, ob unius crimen quanquam malè, infametur, cujus juri Religiosus privatus renunciare non potest.

491. Ob. 2. Marito, quamvis consentienti, fit injuria per adulterium uxoris: ergo volenti fit injuria. prob. ant. nisi marito in eo casu fieret injuria, non committeretur adulterium, sed simplex tantum fornicatio: atqui hoc est falsum, & damnatum ab Innocentio XI. in propositione 50. quæ ita

Q 3

habet: